

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

В.В. Кобильник

2021 р.

число

місяць

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНО-ПОЛЬОВОЇ ПРАКТИКИ З ГЕОГРАФІЇ**

для підготовки здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр»

за освітньо-професійною програмою **Середня освіта (Біологія)**

спеціальності **014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)**

з додатковою предметною спеціальністю «**Середня освіта (Географія)**»

галузі знань **01 Освіта / Педагогіка**

Кам'янець-Подільський – 2021 рік

Розробники програми: Г. В. Чернюк – кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та методики її викладання;

В. В. Гарбар – кандидат географічних наук, старший
викладач кафедри географії та методики її викладання;

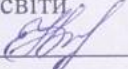
Затверджено на засіданні кафедри географії та методики її викладання

Протокол № 8 від 30 серпня 2021 року

Завідувач кафедри географії та методики її викладання І. П. Касіяник

Схвалено радою з науково-методичної роботи і забезпечення якості вищої освіти
природничо-економічного факультету

Протокол № 7 від 31 серпня 2021 року

Голова ради з науково-методичної роботи
і забезпечення якості вищої освіти
природничого факультету Н.В.Казанішена

ПОГОДЖЕНО

Керівник групи забезпечення
освітньо-професійної програми Н. В. Казанішена

ВСТУП

Навчально-польова практика з географії студентів 4 курсу спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) освітнього ступеня «бакалавр» денної та заочної форми навчання є невід'ємною частиною процесу фахової підготовки студентів у вищому навчальному закладі та здійснюється в умовах професійної діяльності під організаційно-методичним керівництвом викладачів вищого навчального закладу та спеціалістів з даного фаху.

Галузь знань	01 Освіта
Спеціальності	014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
Ступінь вищої освіти	бакалавр
Форма навчання	денна та заочна

Навчально-польова практика з географії для студентів IV-го курсу галузі знань 01 Освіта, спеціальностей 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) є обов'язковою частиною навчального процесу, на якій студенти завершують вивчення, закріплюють і поглиблюють знання, одержанні на лекціях і практичних заняттях із географічних дисциплін.

II. МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ, КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ МАЮТЬ БУТИ СФОРМОВАНІ У ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Мета польової практики – практичне закріплення опанованого теоретичного матеріалу, що вивчався протягом курсів «Основи фізичної географії», «Вступ до економічної та соціальної географії» та ін. Ознайомлення із принципами польових географічних досліджень.

Завдання практики:

- ознайомлення студентів із природним та суспільно-географічним комплексом території;
- отримання навичок дослідження населеного пункту, окремого підприємства, виробничої і соціальної інфраструктури, транспортного комплексів, геополітичної, гео економічної ситуації, проблем території тощо;
- оволодіння методикою польових фізико-географічних та суспільно-географічних досліджень, камерального опрацювання зібраного матеріалу;
- зібрання та опрацювання фактичного матеріалу, його узагальнення, набуття навичок аналітично-конструктивного опрацювання та самостійного відображення результатів дослідження у формі письмового звіту, графічних і картографічних моделей.

Програмні компетентності спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі середньої освіти або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів біології, географії, освітніх наук, і характеризується комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Загальні компетентності:

- Здатність працювати в команді;
- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях;

Спеціальні/фахові компетентності:

- Здатність розуміти та пояснювати особливості фізико-географічних об'єктів у геосферах, взаємозв'язки у ландшафтах та біогеоценозах.

Програмні результати навчання:

- Виконувати польові та лабораторні дослідження з географії, інтерпретувати їхні результати.

ІІІ. ТЕРМІНИ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Програма та терміни проведення навчально-польової практики визначаються навчальним планом, а організація практичної підготовки регламентується Положенням «Про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України».

Згідно навчального плану підготовки фахівців спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) навчально-польова практика з географії у студентів ІV курсу триває 2 тижні.

ІV. БАЗИ ПРАКТИКИ

За умов відсутності карантинних обмежень, базою практики є кафедра географії та методики її викладання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

За умов поширення на території України коронавірусу COVID-19 і введенням карантинних заходів, що унеможливають відвідування навчального закладу, безпосереднім місцем проведення практики є населений пункт поточного перебування особи, що проходить практику. Базою практики є кафедра з можливістю використання наявних інформаційних та матеріальних ресурсів, а також проводити підготовчу та камеральну обробку матеріалів досліджень.

V. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИКИ

Для організації та проведення навчально-польової практики з географії студентів 4 курсу складаються плани робіт, які передбачають вирішення всіх питань щодо організації, проведення, методичного забезпечення, керівництва, контролю і звітності. Всі організаційні питання проведення практики в даному навчальному році визначаються наказами і розпорядженнями навчального закладу.

Дистанційне навчання проводиться на платформі moodle, та в соціальній мережі facebook.

Розподіл студентів і викладачів-керівників на практики проводиться наказом по ВНЗ за заявками профілюючої кафедри. Наказ визначає час знаходження керівника практики, який не повинен знаходитися у відпустці або поєднувати відрядження по керівництву практикою з іншими відрядженнями.

Контроль за проведенням практики здійснюється керівником практики, завідувачем профілюючої кафедри та представниками кафедри.

Після закінчення практики студенти складають залік шляхом дистанційного захисту. Підсумки проведення практики обговорюються на засіданні кафедри, раді факультету і ВНЗ.

VI. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Навчально-польова практика з географії для студентів проводиться на 4 курсі у 8 семестрі і складає 2 тижні (90 год.).

6.1. Теоретична частина

- ознайомлення з особливостями географічного положення регіону проходження практики;
- ознайомлення з особливостями тектонічної структури і геологічної будови території;

- вивчення геоморфологічної будови регіону, морфоструктур, флювіальних, карстових, еолових, антропогенних форм рельєфу;
- ознайомлення з родовищами корисних копалин регіону, мінеральних джерел;
- ознайомлення з кліматичними та гідрологічними особливостями території;
- вивчення ґрунтового-рослинного та тваринного покриву території;
- вивчення особливостей функціонування природоохоронних об'єктів та територій;
- вивчення зональних та інтразональних ландшафтів території;
- ознайомлення з історичними, архітектурними археологічними пам'ятками регіону;
- вивчення виробничо-територіальних комплексів території;
- вивчення соціально-побутового, рекреаційного комплексу території.

6.2. Практична частина

Полягає у безпосередньому дослідженні визначених об'єктів практики методами, польових комплексних спостережень географічних об'єктів фіксацією матеріалів спостережень; вивчення ключових географічних об'єктів; збір статистичних матеріалів; соціологічні обстеження і опитування. порівняльно-географічний; аналіз статистичних матеріалів; картографічним; складання економіко-географічних характеристик.

Робота кожного студента в польовій період: ведення індивідуального щоденника спостережень, періодична (по графіку) участь у веденні групового щоденника.

Різні об'єкти (міста, підприємства) вивчаються з різним ступенем детальності. На одні об'єкти складають короткий паспорт (наприклад, якщо стоїть завдання охарактеризувати промислово-транспортний вузол або місто), інші вивчають монографічно (за програмою вивчення). При цьому студенти збирають на підприємствах і в організаціях первинний матеріал, аналізують його, здійснюють виробничі екскурсії, вивчають матеріали музейних експозицій і навколишню природну обстановку.

В процесі вивчення окремих економіко-географічних об'єктів основні завдання практики вирішуються взаємозв'язано. Місто, наприклад, вивчається як економічний, адміністративний, організуючий центр конкретного територіального народногосподарського комплексу або його частин і в той же час як один із найважливіших економіко-географічних об'єктів взагалі. Кожний студент, крім того, отримує індивідуальне завдання, виконання якого не входить в терміни проведення польової економіко-географічної практики, проте здійснюється у вільний час. Суть завдання полягає у монографічному дослідженні одного з природних об'єктів та підприємства у місці постійного проживання студента та складанні його комплексної фізико- та економіко-географічної характеристики.

6.3. Індивідуальні завдання.

З метою надбання студентами під час практики умінь і навичок самостійного виконання науково-дослідних завдань застосовуються індивідуальні завдання, які активізують діяльність студентів, розширюють їх світогляд, підвищують ініціативу і роблять проходження практики більш конкретним та цілеспрямованим. Матеріали, отримані студентами під час виконання індивідуальних завдань, можуть в подальшому бути використанні для виконання курсової або дипломної роботи, для підготовки доповіді статті або інших цілей по узгодженню з кафедрою та базою практики.

Тема індивідуального завдання:

“Комплексна фізико- та економіко-географічна характеристика рідного населеного пункту”.

6.4. Заняття і екскурсії під час практики.

Планування та проведення цих заходів здійснюється спільно з керівниками практики від вищого навчального закладу та бази практики. Заняття під час практики можуть проводитись у вигляді лекцій, семінарів, практичних і лабораторних робіт, які сприятимуть поглибленню теоретичного навчання з використанням матеріальних можливостей і готової продукції бази практики. Екскурсії під час практики проводяться з метою надбання студентами найбільш повної уяви про базу практики.

VIII. ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ ВЕДЕ ЗДОБУВАЧ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ПРАКТИКИ І ПОДАЄ НА КАФЕДРУ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ, ЇХ ВЗІРЦІ

Звітна документація студента-практиканта IV курсу спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) включає:

1. Щоденник польової практики.
2. Індивідуальне завдання.
3. Звіт.

IX. ОBOB'ЯЗКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ПРАКТИЦІ

Студент-практикант зобов'язаний:

- виконувати всі види робіт, що передбачені програмою практики, проводити індивідуальну навчально-дослідницьку роботу;
- працювати у відповідності до вимог статуту та правил внутрішнього розпорядку університету;
- виконувати вказівки та розпорядження адміністрації та керівників практики;
- у разі невиконання вимог, які ставляться до практиканта, порушник може бути усунутим від проходження практики;
- працювати протягом 6-8 годин робочого дня;
- вести щоденник, який включає результати спостережень і аналіз навчально-дослідницької роботи;
- здавати звітну документацію в точно вказані терміни.

X. ОBOB'ЯЗКИ КЕРІВНИКІВ ПРАКТИК ВІД КАФЕДР І БАЗ ПРАКТИКИ

Керівник практики:

- проводить настановчу онлайн-конференцію з навчально-польової практики, на якій ознайомлює студентів з програмою практики, дає загальну характеристику за наявними літературними і картографічними джерелами обраного району досліджень, ознайомлює з місцевістю, де будуть вестись польові роботи;
- проводить інструктаж із техніки безпеки, закріплює обов'язки за кожним студентом;
- забезпечує оптимальні умови для ведення польових практичних робіт на належному методологічному рівні;
- відповідає за безпеку студентів;
- здійснює контроль за діяльністю студентів упродовж часу, що відведений для проведення польової практики;
- оцінює результати навчально-польової практики;
- складає звіт про проведену навчально-польову практику з краєзнавства, туристичний похід і подає його факультетському керівнику практики;
- про результати практики звітує на засіданні фахової кафедри.

XI. ПРАВИЛА ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ

Загально визнано, що люди в умовах польових робіт піддаються підвищеному ризику для здоров'я, а іноді й життя.

Головним чинником ризику в умовах польових робіт безперечно є травми. Ймовірно, рідкісний похід, де не травмується, хоч би легко, хоч би одна людина. Різні подряпини, легкі опіки і удари майже неминучі. Тому питання, мабуть, полягає в тому, щоб уникнути важких поранень.

Вкажемо на деякі чинники ризику:

а) Ненадійне спорядження. Головним чином це стосується сокир і ножів. Сокири з дерев'яним топорищем вимагають постійної уваги до якості насадки. Складні ножі, якщо вони не обладнані стопором, при різанні твердих матеріалів дуже легко закриваються, що призводить до глибоких порізів.

б) Погодні проблеми. У англійців є приказка - "Немає поганої погоди, є поганий одяг". Значна частина одягу і взуття підбирається за принципом "лише б дешево", і, природно, не завжди відповідає вимогам маршрутної роботи. При захисті від сонячного удару особливо важливі головні убори.

в) Загальні захворювання. Недоліковані захворювання ніколи не сприяли успіху маршруту.

г) Розділення групи. Іноді виникає потреба проведення розвідувального виходу або паралельної роботи за декількома радіальними маршрутами. В цьому випадку є вірогідність нестачі необхідного обладнання в конкретній маршрутній бригаді.

д) "Непорозуміння", тобто ексцеси, що виникли через непорозуміння учасників.

є) Розгубленість. Зазвичай як наслідок непередбачуваних обставин і відсутність досвіду поведінки в них.

Разом з групою вельми бажана наявність персональних аптечок у кожного учасника. Це особливо важливо при радіальних маршрутах та випадках розділення групи на декілька, коли основна аптечка може виявитися недоступною. До того ж зайвий перев'язувальний матеріал важить небагато, а необхідність в ньому може виникнути у будь-який момент.

В аптечку повинні входити: марлевий бинт, пластир, йод, марганцівка, стрептоцид - для перев'язок; анальгін або ін. знеболюючі препарати; валідол, нашатирний спирт. Йод і нашатир зручно мати у вигляді ампул по 1 мл, в захисному кожусі. Окрім перерахованих, до складу аптечки повинні бути включені медикаменти на випадок загострення хронічних і недавно перенесених захворювань.

Правила техніки безпеки

1. Не дозволяється покидати територію місця проходження практики без узгодження з керівником групи.

2. Не рекомендується під час маршрутів пити сиру воду із струмків, озер.

3. Забороняється відставання від групи під час екскурсій і пересуванні на транспорті.

4. Рекомендується уважно слідувати вказівкам керівника за формою одягу і взуття для того або іншого маршруту.

5. Забороняється розведення багать під час польових спостережень і наукових екскурсій.

6. Обов'язковим є проходження додаткового інструктажу перед початком екскурсій.

7. У жаркі сонячні дні не дозволяється працювати з непокритою головою.

8. Купання допускається тільки з дозволу керівника в місцях, спеціально для цього обладнаних. У решті місць купання категорично забороняється.

9. При веденні робіт уздовж доріг і проїздів слід обов'язково виділити сигнальника, який повинен попереджати про наближення транспорту.

Порушення правил техніки безпеки є підставою для відрахування з практики.

ХІІ. ВИМОГИ ДО ЗВІТУ ПРО ПРАКТИКУ

Звіт польової практики є основним документом, що засвідчує виконання студентами основних завдань, що передбачені програмою практики. Звіт складається із таких пунктів:

1. Мета і завдання практики.
2. Реалізація освітніх компетентностей за час проходження практики.
3. Характеристика місця проходження практики.
4. Практичні завдання.
5. Індивідуальне завдання.
6. Висновки та рекомендації.

ХІІІ. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Оцінювання навчально-польової практики з географії студентів ІV курсу спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) та відбувається за стобальною системою:

1. Звіти з практики – 60 балів;
2. Індивідуальне завдання – 30 балів;
3. Захист практики 10 балів(на платформі moodle).

Основні критерії оцінювання результатів навчально-польової практики з географії спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини):

- ступінь сформованості професійних умінь;
- рівень теоретичного осмислення студентами своєї практичної діяльності (її завдань, змісту, методів, результатів, труднощів);
- рівень професійної та суспільної спрямованості майбутніх вчителів та фахівців галузі.

Перелік форм контролю за навчальною діяльністю студентів:

Поточний контроль: усне опитування під час польових практичних занять, перевірка записів в індивідуальних щоденниках.

Модульний контроль: перевірка індивідуальних щоденників, індивідуальних завдань, звіту, усне опитування.

Підсумковий контроль для студентів, які набрали більше 60% від максимальної кількості балів – це остаточна оцінка, яка складається з усіх балів, отриманих під час поточного й модульного видів контролю.

Для студентів, які набрали менше 60 % максимальної кількості балів за цими видами контролю передбачається виконання додаткових індивідуальних завдань. У іншому випадку студент не отримує відмітку «зараховано».

Шкала оцінювання. Підсумкова форма контролю – *залік*.

Підсумковий рейтинг з кредитного модуля (практики)

Підсумковий рейтинг з кредитного модуля – це сума балів за виконання усіх завдань навчально-польової практики.

Національна шкала	100-бальна шкала	Шкала ECTS
5 – відмінно	100-90 балів	A – відмінно – відмінне виконання роботи з незначною кількістю помилок.
4 – добре	89-75 балів	B – дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками (82-89)
		C – добре – загалом правильна робота з кількома грубими помилками (75-81)
3 – задовільно	74-60 балів	D – задовільно – посередньо, зі значною кількістю недоліків (68-74)
		E – достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії оцінки (60-67)

2 – незадовільно	59 балів і менше	FX – незадовільно – для одержання кредиту потрібне певне доопрацювання.
		F – незадовільно – необхідна подальша індивідуальна робота.

Якісними критеріями оцінювання виконання практичних завдань студентами є:

1. Повнота виконання завдання:

- елементарна
- фрагментарна
- неповна
- повна

2. Рівень самостійності студента

- під керівництвом викладача
- консультація викладача
- самостійно

3. Рівень навчально-пізнавальної діяльності

- репродуктивний
- алгоритмічний
- продуктивний
- творчий

Якісними критеріями оцінювання виконання індивідуальних завдань студентами є:

1. Повнота виконання завдання:

- елементарна
- фрагментарна
- повна
- неповна

2. Рівень самостійності студента

- під керівництвом викладача
- консультація викладача
- самостійно

3. Сформованість навчально-інформаційних умінь (робота з підручником, визначником, вміння користуватися бібліотекою, спостереження, експеримент)

4. Сформованість навчально-інтелектуальних умінь (визначення понять, аналіз, порівняння, систематизація, узагальнення, вміння відповідати на запитання, виконувати творчі завдання)

5. Рівень сформованості фахових методичних вмінь (вміння застосовувати на практиці набуті знання):

- низький – володіння умінням здійснювати первинну обробку навчальної інформації без подальшого її аналізу;
- середній – уміння вибрати відомі способи дій для виконання фахових завдань;
- достатній – застосовує набуті знання у стандартних практичних ситуаціях;
- високий – володіння умінням творчо-пошукової діяльності

XIV. ПОРЯДОК ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Підсумком навчально-польової практики із географії є **залік**, який виставляється керівником практики за результатами підсумкового контролю. Підсумковий бал заносять у відомість та залікову книжку.

Захист практики відбуватиметься на платформі moodle. Студент, що не виконав програму практики і отримав незадовільну оцінку при складанні заліку, направляє на практику вдруге в період канікул або відраховується з навчального закладу.

Керівник практики інформує адміністрацію навчального закладу щодо фактичних термінів початку і закінчення практики, складу груп студентів, які пройшли практику, їх дисципліну, стан охорони праці на базі практики та з інших питань організації та проведення практики.